

UDK 811.163.42*282(497.5)

Izvorni naučni rad

Filip GALOVIĆ (Zagreb)

Hrvatsko katoličko sveučilište

filip.galovic@unicath.hr

GOVOR SREDNJEGA LIPOVCA (PORED NOVE KAPELE)

Premda se na temelju dosadanje dijalektološke literature zna da je govor Srednjega Lipovca određen govorom slavonskoga dijalekta, o njemu ne postoje detaljniji podaci ni zaseban opis. U članku se na temelju recentnih istraživanja iznose fonološke i morfološke značajke toga mjesnoga govora. Rezultati pokazuju da je lipovački govor zadržao mnoge jezične karakteristike svojstvene govorima slavonskoga dijalekta.

Ključne riječi: *govor Srednjega Lipovca, posavski poddijalekt, slavonski dijalekt, štokavsko narječje, dijalektologija*

Uvod

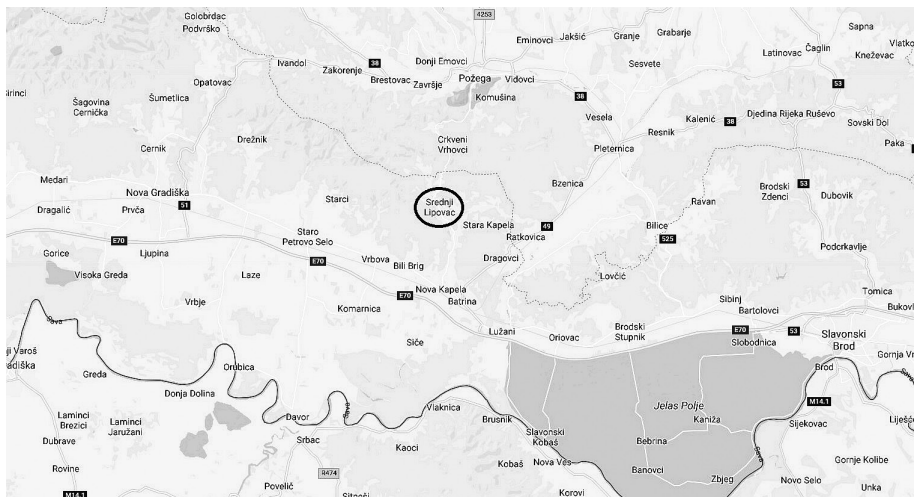
Srednji je Lipovac naselje u općini Nova Kapela u Brodsko-posavskoj županiji. Smješteno je na cesti između Nove Kapele i Požege. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku u mjestu je 2011. godine živjelo 302 stanovnika.

Govor Srednjega Lipovca pripada govorima slavonskoga dijalekta koji se prostire u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini i hrvatskome dijelu Baranje, u nekim naseljima u sjeveroistočnoj Bosni, u zapadnobačkome Podunavlju te u nekim naseljima na mađarskoj strani uz Dravu. Ovaj govor dosad nije samostalno opisan premda se spominje u dijalektološkoj literaturi. Tako je, primjerice, u radu Stjepana Ivšića *Današnji posavski govor* govor uvršten u ikavske govore (1913: 162) te je pridružen 5. akcenatskoj skupini gdje se govori *vodě, sačŭvām, ostô, nosĭli, ôtac, kázali, rŭkôm, kazĭvô* (1913: 147). Ikavskomu ga arealu kasnije pridružuje i Sekereš (1989: 138).

U radu se na temelju recentnih istraživanja iznose jezične posebnosti mjesnoga govora Srednjega Lipovca.

1. Recentno istraživanje govora Srednjega Lipovca

U veljači sam 2020. godine nekoliko dana boravio na području Nove Kapele, osobito se baveći govorom Srednjega Lipovca. U Srednjem sam Lipovcu razgovarao s više mještana, a najviše sam vremena proveo s petero izvornih govornica i govornika kako bih vjerno zabilježio govor: Anka Galović (rođ. Maričević) (1926.), Marija Bogdanović (rođ. Kapetanić) (1937.), Mato Kerepčić (1946.), Terezija (Reza) (Kerepčić) (1957.), Milan (Mile) Galović (1965.). Pretežito sam se oslanjao na poduge slobodne razgovore i najveći broj podataka iz njih izdvojio, no u završnoj sam fazi usmjerenim pitanjima saznavao određene pojedinosti i dopunjavao podatke potrebite za detaljniju analizu.¹ Svi su obavjesnici bili upoznati s činjenicom da je riječ o dijalekto-loškome istraživanju te su iznijeli podatke o sebi i dopustili bilježenje/snimanje podataka.

Karta 1. Geografski položaj opserviranoga govora

Ovdje spominjem i dva popunjena posebno izrađena kvestionara i transkript dijela slobodnoga govora što su u Srednjem Lipovcu odvojeno prikupile dvije studentice Laura Derežanin i Tea Jurić u u akademskoj godini 2019/2020. u okviru terenskoga rada na mojem predmetu. Taj sam pisani materijal detaljno proučio i zvučne snimke preslušao. Njihovi su podatci premoćnim dijelom podudarni s mojima.

2. Rezultati istraživanja: fonološke posebnosti

2.1. Vokalski sustav

2.1.1. Inventar i realizacija

Vokalski se sustav opserviranoga govora sastoji od pet vokala u dugim i kratkim slogovima:

ī				ū
	ē		ō	
		ā		

i				u
	e		o	
		A		

Svi vokali dolaze u dugim i u kratkim slogovima.
Funkciju silabema vrši i *r*.
Vokali se ostvaruju kao srednje vrijednosti.

2.1.2. Distribucija i podrijetlo

Distribucija je vokalskih fonema relativno slobodna. Svaki se od njih, u načelu, može pojaviti u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, ispred i iza pojedinih konsonanata, osim uz *r*.

Dugi vokali stoje pod dugim akcentima i u dugome neakcentiranome slogu, koji se može ostvariti pred akcentom i nakon akcenta, npr. *zīmu* A jd., *posūdili*, *mīšamo*, *odrānīla*, *porūčō* gl. pridj. rad. m. jd., *mōtāka* G mn.

Kratki vokali stoje pod kratkim akcentima i u kratkome neakcentiranome slogu koji se može ostvariti pred akcentom i nakon akcenta, npr. *zaborāvit*, *svūda*, *dōlāzi* 3. jd. prez., *plācu* A jd.

Primjeri dugih vokala (akcentirani i neakcentirani):

- vokal *a*: *gāsila*, *narāsla*, *glāve* A mn., *ūdāla*
- vokal *e*: *u pamēti*, *tēško*, *zemlē* G jd., *přstēn*
- vokal *i*: *nīsmo*, *tīsto*, *vīče* 3. jd. prez., *skīdāli*
- vokal *o*: *pólnočka*, *nōvcima*, *prōjdeš*, *rōbōm* I jd.
- vokal *u*: *rúčak*, *skūpo*, *posūdiš*, *lègnū* 3. mn. prez.

Primjeri kratkih vokala (akcentirani i neakcentirani):

- vokal *a*: *natàkneš* 2. jd. prez., *dakàko*, *zaraživali*, *prašina*
- vokal *e*: *dočèkala*, *sèstra*, *krečàna* ('vapnenica'), *klèknem* 1. jd. prez.
- vokal *i*: *korìzme* G jd., *dìca*, *sìròta*, *kòtīt*
- vokal *o*: *špòreta* G jd., *pòbrat*, *dalèko*, *poškròpi* 3. jd. prez.
- vokal *u*: *želùdac*, *kukùruz*, *zubàča*, *jàbuku* A jd.

Silabem se *r* najčešće pojavljuje između dvaju konsonanata, eventualno inicijalno ispred konsonanta i finalno iza konsonanta, npr. *řže* 3. jd. prez., *řvaju se*, *na vř brīga*, *na vř kùće*.

Primjeri kratkoga i dugoga silabema *r* (akcentirani i neakcentirani):²

– *čepřkamo*, *mřtav*, *křv*, *vřba*, *křmàča*, *trskě* G jd., *umřla*

2.1.2.1. Vokalske skupine

Govor Srednjega Lipovca lako podnosi zijev, pa su dvočlane vokalske sekvencije sasvim obične: *naučila*, *kàuč*, *pàuk*, *autóbus*, *kàiš*, *nàopàko*, *zàova*, *ùoči*, *ùokrug*, *réum* ('reuma'), *poispàdat*, *avióni* N mn.

Zijev je u ponekom primjeru održan i u vokalskim skupinama nastalim nakon eliminacije fonema *x*, npr. *nřov*, *màune* N mn., *naòdaš se*, no u primjeru je *grijòta* nakon redukcije fonema *x* nastali zijev razbijen interpoliranjem *j*.

Zijev je spriječen kontrakcijom u *grřjo*, *čěko*, *zvô*, *lřpô*, *slřšô*, ali *plëo*, *slomřo*. Interesantan je genitivni oblik *grâ* gdje je razvoj išao *graxa* > *graa* > *gra*. U nalazima je *jedànājst*, *pètnājst* i sl. zijev odstranjen promjenom *ae* u *aj*.

2.1.2.2. Redukcije vokala

U inicijalnoj se poziciji vokali fakultativno reduciraju u *vô*, *nô*, *vàmo*, *nàmo*, *volřko*. Češće se reduciraju u pokaznih zamjenica *nāj*, *vāj*.

Finalni je vokal reduciran u infinitivu: *napřàvit*, *kùpit*, *ròdit*, *nājt*, *střć*.

Redukcija je vokala *i* u finalnoj poziciji zahvatila broj 'četiri' koji se govori u liku *čètir*.

Fakultativno se u finalnoj poziciji gube vokali u primjerima poput *zà neg*, *nà seb*, *něm*. Finalni se vokal fakultativno likvidira u *neg*.

2.1.2.3. Dodavanja vokala

Vokal se dodaje u primjeru *òto*, no to je fakultativna pojava.

2.1.2.4. Supstitucije vokala

U materijalu se nalazi primjer *čoràpe*, dakle sa supstitucijom vokala *a* vokalom *o*.

² U gradi se nije našlo primjera za *r* pod neakcentiranom duljinom.

2.1.2.5. Protetski konsonant *j*

U izoliranoj se riječi *jŕst* uz inicijalni vokal pojavljuje konsonant *j* u protetskoj službi. U drugim nalazima nije evidentiran: *öpet*, *öko*, *ime*, *ušnica*.

2.1.2.6. *Jat*

Govor je Srednjega Lipovca ikavski: *svît*, *dica*, *živili*, *smîla*, *cípat*, *cvît*, *snîg*, *sîme*, *brîg*, *vîrovat*, *vîrovala*, *dvî*, *dîdo*, *nîdra*, *svîčà*, *mlîko*, *dîte* V jd., *pîšice*, *svidok*, *gòrit*, *umîsit*, (*po*) *lîtu*, *nedîla*, *závitne pîšme*.

U govor se uvukao poneki ekavski lik poput *čovek*, *těrat*, *kören*,³ a vokal *e* stoji i u prilogu *dòle*.⁴ U prefiksu je *ně-* zabilježen ekavski odraz: *něki*, *někaki*, *někako*, a isto tako i u prefiksu *prě-*: *prekînut*, *presvûć*, *prekîstit*, *preurédit*. Prema prijedlogu **prědb* dolazi *pred*: *prěd sobom*. Govori se i prijedlog *preko*: *preko pûta*. Inače je u riječima s nekadanjim *rě* u nizu slučajeva nastupio *i*: *trîšña*, *rîpa*, *rîn* ('hren'), *rîzat*.

Zasebno se izdvajaju oblici *òra* N jd., *oräse* A mn. koji signaliziraju da je u leksemu **orěxъ* stari *jat* dao vokal *a*.

Jekavizmi su okazono ovjereni, najčešće u novijim importima, no ta pojava nimalo ne ugrožava ikavski tip govora, npr. *ucjeñivaju* 3. mn. prez., *vjeronàuk*, *izbjèglice* N mn.

2.1.2.7. Poluglasovi

Vokal *a* redovito zastupa mjesto negdašnjih poluglasova, odnosno novijega 'šva': *dân*, *dânas*, *màgla*, *dàska*, *kòlac*, *dòbar*, *sèdam*, *vîtar*.⁵

2.1.2.8. Stražnji nazal

U svim je potvrdama nazal stražnjega reda **q* jednoznačno rezultirao vokalom *u*: *mûž*, *păûk*, *vrućina*, *gòlub*, *gûska*, *bûdem*, *bûbañ*, *iznûtra*, *okrûglo*.

2.1.2.9. Slogotvorni *l*

Slogotvorni je *l* očekivano prešao u vokal *u*, dakle na snazi je jednadžba prema kojoj slogotvorni *l* i **q* imaju isti supstitut: *vûna*, *žûć*, *sûnce*, *jăbuka*, *jăbućica* ('rajčica'), *napûnit*.

³ U riječi *kören* nije sigurno potječe li *e* od staroga *e* ili 'jata'.

⁴ Ni u ovome primjeru krajnje *e* ne mora biti kontinuant 'jata'.

⁵ Ovdje su obuhvaćeni i primjeri u kojima je 'šva' u konsonantskim skupinama sekundarno interpoliran.

2.1.2.10. Prednji nazal

Kontinuant je nekadanjega nazala prednjega reda * ϵ dosljedno izjednačena s kontinuantom primarnoga *e*: *jèzik*, *jètra*, *jèčam*, *žètva*, *počèt*, *pàmet*, *govèdina*, *mèso*, *tèle*.

2.1.2.11. Sekvencija *ra > re*

Govor Srednjega Lipovca u imenici *vrēbāc* vrši prijelaz staroga korijenskoga slijeda *ra* u *re*.

2.1.2.12. Inicijalni * v_b /* v_b

Inicijalni se * v_b /* v_b u premoćnome broju primjera ostvaruje kao *u*: *u glāvi*, *u sèlu*, *udovīca*, *ùnuk*, *ùvik*, *Ùskrs*. Ovdje odstupa nalaz *vāš* (< * $v_b\check{s}_b$) ('uš'), dakle s razvojem *va*, te nalaz *nùtarñi* gdje je * v_b /* v_b dao nulu.

2.2. Konsonantski sustav

2.2.1. Inventar i realizacija

Konsonantski sustav opserviranoga govora raspolaže ovim fonemima:

Sonanti				šumnici			
v			m	p	b	f	
	l	R	n	t	d		
j	í		ń	c		s	z
				ć	ǰ		
				č	ž	š	ž
				k	g		

U konsonantskome sustavu fonem *x* nema svojega mjesta. Može se pojaviti u efemernim slučajevima, eventualno u kojoj riječi iz novijega nanosa (v. dolje).

Kako je vidljivo, govor razlikuje afrikate *č* i *ć* te *ž* i *ǰ*.

2.2.2. Distribucija i podrijetlo

Distribucija je konsonanata, također, uglavnom slobodna. Svi se konsonanti mogu nalaziti u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji u riječi, izuzimajući izvjesna ograničenja u konsonantskim skupinama.

Od finalnih se konsonantskih skupina u domaćim riječima javljaju *st* i *zd* (za *šč* i *žd* nema potvrda): *líst*, *kôst*, *gôst*, *òpast*, *stàrost*, *ràst* ('rasti'); *gròzd*. Riječi preuzete iz drugih sustava narušavaju izneseno pravilo: *pirinč* ('riža'), *špekulànt*, *grünt* ('posjed'), *fört* ('stalno'), *škàrt* ('neupotrebljiva roba koja se odbacuje').

Finalno se može ostvariti skupina od triju konsonanata, npr. *osamnâjst*.

2.2.2.1. Fonem *x*

Fonem je *x* u govoru Srednjega Lipovca:

– zamuknuo: *ěklad, ĭlada, lăče, ladeřina, lădno, rastövína, rastöva (šũma), òću, òklica* (‘stolac bez naslona, hokl’), *preladřila, řňov, izdănut, măune, narănila, grř, smř, gră, stră, năma* (‘odmah, namah’), *ńř* G mn.

– supstituiran fonemom *v*: *púvalo, krřva* G jd., *skřvala, sũvo* pril., *glřvă* neodr. pridj. ž. jd., *pod străvom, krřv* (pored *krř*)

– supstituiran fonemom *j*: *snăja, dĭjat, plěj, kĭjat, mějūr, grřjă* G jd.

Interesantan je primjer *Dôvi* (‘Duhovi’) gdje je nakon ispadanja *x* skupina *uo* sažeta u dugi vokal *o*. Zanimljivo je spomenuti da se za ‘maćehu’ kaže *măća*, dakle s redukcijom *x* i prethodnoga mu vokala.

Fonem se *x* pojavio u usamljenim primjerima: *u xödnřku, tějix, plăxta*. Prirodajem i nalaz *spřxa* u kojem je izvršena metateza.

2.2.2.2. Fonem *f*

Fonem je *f* usustavljena jedinica konsonantskoga sustava govora Srednjega Lipovca, a najčešće stoji u riječima stranoga postanja: *fălit* (‘nedostajati’), *făsovati* (‘dobiti batine’), *fěrtũn* (‘pregača’), *fĭćkat* (‘zviždati’), *filĭjăla, firanga* (‘zavjesa’), *flěka* (‘mrlja’), *frũštuk* (‘doručak’), *frătar, fazăn, jějřino, kadĭfa* (‘1. vrsta cvijeća; 2. baršun, samt’), *kafě* G jd., *karănfil, kűfer, ofĭcřr, ofĭrali* gl. pridj. rad. m. mn. (‘ljubovati’), *šěj*.

Fonem je *f* rezultat izmjene skupine *př* (< **přv*) u nalazu *űfăm se*.

Skupina je *xř* (< **xř*) rezultirala fonemom *f* u *pofăřřio* gl. pridj. rad. m. jd., *fălă ti*. U glagolu je ‘uhvatiti’ moguć dvojaki razvoj: ili se skupina *xř* svela na *f* – *ufătĭt, ufătĭla, fătă* 3. jd. prez., što je češće ovjereno kod starijega svijeta, ili je prvi član konsonantske skupine *xř* likvidiran – *uvătĭt, uvătĭla*.

2.2.2.3. Fonem *ž*

Fonem je *ž*, kao štokavska inovacija, dijelom konsonantskoga inventara lipovačkoga govora: *svjedöžba, žěj, žĭgirica*.

2.2.2.4. Odrazi skupina **dj* i *đj*

Fonem *ž* kao rezultat primarne i sekundarne jotacije dentala *d* obilježjem je štokavskih sustava. U opserviranome je govoru evidentirano mnoštvo potkrepa: *mějă, přějă, mlăži, slăži, tűži, glöže* 3. jd. prez., *zaražĭvali, preurežűjemo, röžen, röžăk, sűže*. Ovdje je iznimkom stršeci leksem *göspoja* s razvojem *j*.

2.2.2.5. Održi skupina *tj i t_{bj}

Rezultat je primarne i sekundarne jotacije dentala *t (kao i *kt, *gt) redovito fonem *ć*: *kùća, nòć, pòmòć* im., *pròliće, bràća*.

2.2.2.6. Održi skupina *stj, *skj, *zdj, *zgj i njihovih sekundarnih varijanti

U ispitivanome je govoru sustavan šćakavski refleks *šć* iz primarnih skupina *stj i *skj, a isti je refleks dala i sekundarna skupina *st_{bj}*: *gùšćer, šćucam* 1. jd. prez., *šćucavica, šćípat, ògñišće, mīlošću* A jd., (*dvâ*) *gòdišća, oprášćat, pūšćajte* 2. mn. imp!, *pūšćaju* 3. mn. prez., *klišće, lišće*.

Među rezultatima se konsonantskih skupina *zgj i *zdj te sekundarne skupine *z_{bj}* pojavljuju likovi sa skupinom *žž*: *gròžže, gvòžže*.

2.2.2.7. Skupina *čr*

Skupina je *čr* (< *č_{br}, *č_{er}), kako se očekuje, prometnuta u *cr*: *crívo, críp, crñ, crñilo, crñv, pocrvěni* 3. jd. prez.

2.2.2.8. Održi skupina *jd* i *jt* u glagola izvedenih od *iti

Na granicama prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentskim i infinitivnim osnovama glagola prefigiranih s *iti nema metateze, pa prema tomu ni jotacije, odnosno konsekvrentno se ostvaruju skupine *jd* i *jt*: *izājde, izājdete, prōjdeš, sājde, dōjde, dōjdemo, izājdi, nājdi, dōjdi; nājti, dōjti, izājti*.

2.2.2.9. Zamjenička osnova *vs-* (< *v_{bs-})

Osnova se *vs-* (< *v_{bs-}) namjerila na metatezu, pa je njezin odraz *sv-*: *svī, svě, svěga, svākome, svāko (jūtro)*. Vrijedno je istaknuti da se u značenju 'sav' govori *svāj*.

2.2.2.10. Skupine *št, šk, šp* u posuđenica

Konsonantske su skupine *št, šk, šp* u riječi preuzetih iz drugih jezika potvrđene u brojnim hrvatskim govorima. U istraživanome su govoru također zastupljene: *štrikat, naškòdit, škàrt* ('neupotrebljiva roba koja se odbacuje'), *špòret, špága, prišpárat*.

2.2.2.11. Skupina *št* (< *č_{bt})

Skupina se *št* mogla razviti u primljenih riječi, a mogla je nastati i od stare skupine *čt* (< *č_{bt}): *pòšten, pošćívamo*.

2.2.2.12. Finalni *l*

Konsonant je *l* na dočetu sloga u lipovačkome govoru dobrim dijelom zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *sòkòl, vòl, stòl, sòl, pè-*

pel, kanāl, kotāl, ali *pòsō; dèbel, vèsel, tòpal, zrīl; (na) pôl, òzdôl* ('odozdo'). Za 'pakao' se ne govori *pakal, pakao, pako* i sl., već *pàklo*.

Na dočetu se unutrašnjega sloga također nerijetko čuva: *kólca* G jd., *pâlce* A mn., *mólba, solñāča* ('posudica za sol'), *bólnica*. Govori se pridjev *dôlñi*, dakle s *l*, a isto tako valja podvući i pridjev *stēlna* ('bremenita (o kravi)').

U glagolskome je pridjevu radnome muškoga roda jednine finalni *l* dao *o*: *rodio, naprāvio, oženio, pobilio, slomio, plēo*. Taj se *o* često steže s prethodnim vokalom *a*: *čēko, zvō, slūšō, grījo, mōrō*.

2.2.2.13. Umekšavanje glasova *l* i *n*

U slavonskome se dijalektu glasovi *l* i *n* pred *i*, ali i u nekim drugim okolnostima, nerijetko palataliziraju, a u toj osobitosti sudjeluje i govor Srednjega Lipovca: *pořālñio, vōlñimo, vōlñila, moñile, otēli se, doseřlñi, upālñit/upālñit, pālñio, zapālñi* 3. jd. prez., *zažēlñite, mōlñim te, đitelñina, promiñio, skloñili, šñita*.

2.2.2.14. Rotacizam

Zamjena je intervokalnoga spiranta *ž* sonantom *r* u prezentskoj osnovi glagola 'moći' (< **mogiti*) svojstvena opserviranomu govoru: *mōreš, mōre, mōremo*.

2.2.2.15. Ispadanja konsonanta u konsonantskim skupinama

U lipovačkome su govoru evidentirana sljedeća ispadanja konsonanta u konsonantskim skupinama:

dn > *n*: *ispāne* 3. jd. prez.;
gd > *d*: *đi*;
ké > *é*: *éi*;
kr > *r*: *rūška*;
kv > *k*: u zamjenicama tipa *kāki*;
pč > *č*: *čēla*;
pt > *t*: *tīca*;
svr > *sr*: *srāka, srbī* 3. jd. prez.;
tk > *k*: *kō, nīko*;
tstv > *stv*: *bogāstvo*.

2.2.2.16. Asimilacije i disimilacije

Kad i kad se čuje *š nōn* s provedenom kontaktnom asimilacijom. Distan-tna je asimilacija evidentirana u leksemima *čīžma* i *pāšuš* ('putovnica').

Kontaktna je disimilacija očigledna u leksemu *gúvno*, koji se rijetko govori jer na tome području nema gumana, te u *távno*, ali ostaje *sedamnājst*,

osamnâjst, dakle bez promjene *mn > vn*. U govoru osobito starije čeljadi instrumental jednine osobne zamjenice ‘ja’ glasi *să mlôm*. Frekventni su primjeri *sūmlât*, *sumlâ* 3. jd. prez., *sūmliv*. U distantnu disimilaciju idu primjeri *blăgosov*, *blagosòvit*, *blagoslîva* 3. jd. prez.

2.2.2.17. Sibilizacija

U dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda na *-a* glasovi se često ne sibiliziraju: *prûgi*, *nôgi*, *Pôžegi*, *kñgi*, *Gradîški*, *mâjki*, *rûški*, *jăbuki*, *dăski*.

U nominativu, kao i u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda, sibilizacija se provodi u nadmoćnome broju riječi: *šlîvîcî*, *dîmhaci*, *opănci*, *obôjci* (‘ovoji od krpe za noge koji se rabe u poljodjelskim radovima’).

2.3. Akcenatski sustav

2.3.1. Inventar i realizacija

Akcenatski sustav čini pet akcenata: ‘, ˘, ˙, ˚, ˛ te neakcentirana duljina i kraćina.

Nema određenih posebnosti u realizaciji pojedinih akcenata osim što se kratki silazni akcent, koji je inače odsječen, pokatkada može realizirati nešto tromije.

2.3.2. Distribucija⁶

Kratki silazni akcent može stajati u svim pozicijama: *gôsvoja*, *brîska* (‘breskva’), *jûtros*, *ôporuka*, *rodîla*, *marămu* A jd., *recîte* 2. mn. imp!, *dîtêta* G jd., *kod Gradîške*, *u vinôgradu*, *putûjemo*, *kobasîca*, *oglavîna*, *krmăča*, *do vr-šîdbe*, *korîto*, *izlăzio*, *potrošîla*, *na krevêtima*, *naprosîli*, *misirăča* (‘bundeva’), *jorgăne* A mn., *kupûsom* I jd., *gotôvo*, *ćuprîja*, *Kapêla*, *pokôra*, *škripûće* 3. jd. prez., *govôri* 3. jd. prez. U medijalnoj je poziciji veoma stabilan i iznimno su rijetko evidentirani primjeri poput *òstala* kod konzervativnijih govornica, za razliku od muškaraca kod kojih je taj razvoj češći. U finalnome je slogu rjeđe potvrđen jer su česti primjeri *vodă > vòda*, *stvorît > stvòrit*, *danăs > dânas*, osim u slučajevima kada mu prethodi duljina: *dîtê*, *sāmă*, *cîglă*, *mlădă*, *măšnă*, *ćûkcî* N mn., *(tri) krălă*, *na brîgû*, *mašînă*, *bećărcê* A mn., *băkê* N mn., *dôjđî* 2. jd. imp!, *ćûvăt*, *počêtăk*, *pomăgăt*, no i u primjerima su takvoga tipa dosta učestalija povlačenja pa su brojnije potvrde poput *rădit*, *šcîpat*, *șpăga*, *vîna* G jd., *mlîko*, *nîsi*, *u pamêti*. U enklizi se pak dobro čuva: *kakô će sāmă*; *kakô se nîsi sîtio*; *onî bi kûvali*; *ženê bi kûpile*; *kosăc je kosîo*; *fălă ti za svê*; *jednê su*

⁶ Treba odmah istaknuti svojevrstu razliku među muškim i ženskim obavjesnicima. Pokazalo se da su žene u načelu konzervativnije u pogledu akcenta, čini se bez obzira na njihovu starost, dok su muškarci inovativniji.

iz Pòžege; urečeno je díte; svejedno se tâ pogodila; dobro je dànas; šta će mi dvòr. Što se tiče inicijalnoga i medijalnoga sloga, a u pogledu slijeda duljine i kratkog akcenta, nahodi se nešto primjera s očuvanim slijedom: *rezbārili*, *odrānila*, *otrēsāli*, *poprīmīla*, *vīkālī*, *ōvcāma*, *nāglāsak* premda su primjeri s povlačenjem dosta češći: *jídemo*, *kúpila*, *pólnočka*, *prímili*, *znádemo*, *polúbili*, *posúdila*.

Dugi se silazni akcent ostvaruje u svim slogovima: *mēso*, *bārča* ('vrt'), *grōble*, *pāmtim*, *rukavīca* G mn., *na televīziji*, *devetnājst*, *čitām* 1. jd. prez., *bacā* 3. jd. prez., *porūčō* gl. pridj. rad. m. jd., *popīsō* gl. pridj. rad. m. jd. i u dijelu je potvrda čvrst. No ima i primjera njegova povlačenja: *jedānājst*, *pòsō*, *mrāvī* G mn., *sinóvā* G mn.

Akut je prilično stabilan premda fakultativno može prijeći u dugi silazni akcent. Primjeri su za akut u svim pozicijama: *mīsiš*, *vānkuš*, *pūšćajte* 2. jd. imp!, *prīčamo*, *pītajte* 2. mn. imp!, *stāroga*, *kāžemo*, *nēmamo*, *napīšem*, *otēžemo*, *zaprēgneš*, *rašīriš*, *okrēćeš*, *ugāsi*, *namāta*, *obūkla*, *povūkla*, *za pokōjne*, *divāniš*, *pokvāri*, *čestītam*, *jedīno*, *izbacīvamo*, *s mekotē*, *sidī* 3. jd. prez., *vrťi* 3. jd. prez., *dicē* G jd., *lipotē* G jd., *narāst*, *jučēr*, *šešīr*, *ulār*, *kapelān*, *večinōm*, *kosōm* I jd., *metlōm* I jd.

U jednosložnim riječima mogu doći kratki silazni, dugi silazni i akut: *sōc*, *nāš*, *bīt*, *stīć*; *vrāg*, *tlāk*, *smōk*; *dvōr*, *grī*, *klūč*, *mōj*.

Uzlazni se akcenti pojavljuju na novim distribucijskim mjestima. Njihova je distribucija ograničena na ultimi i u jednosložnih riječi.⁷

Dugi se uzlazni akcent ostvaruje pri regresivnome pomicanju siline s ultime ili sa središnjega sloga na predakcenatsku duljinu uz stanovit broj odstupanja (v. gore): *u grādu*, *na grāni*, *u kokošīncu*, *prodāvali*, *napīsala*, *spāvalo*, *znádemo*, *žēdan*, *jīdeš* 2. jd. prez., *bólnica*, *raspēlo*, *salāta*, *istīće*, *čelāde*, *pālio*.

Kratki se uzlazni akcent pojavljuje pri regresivnome pomicanju siline najčešće s ultime, a rjeđe sa središnjega sloga na predakcenatsku kračinu (v. gore): *po sēlu*, *jēdno rēbro*, *na stōlu*, *rōdit*, *kupōvat*, *kukūruz*, *zatvōrit*, *mrtvac*, *zēmīla*, *kūpus*, *pāmuk*, *pōtok*, *nēvolā*.

Predakcenatske su duljine registrirane pred kratkim silaznim i pred dugim silaznim akcentom (v. gore), a u manjem broju slučajeva i pred akutom. Teški je slijed duljine i akuta registriran u govoru starijega svijeta: *rūkē*, *trāvē*, *strānē*, *rūkōm*, *klēčēc*.⁸

Stare se postakcenatske duljine u nerijetkim slučajevima gube ili se pak ostvaruju kao fonetski slabije, što zavisi o raznim okolnostima, ali i od govor-

⁷ Izolirani su primjeri poput *četrdēst*.

⁸ Od jednoga sam muškarca čuo *trāvē*, *rūkē* (s veoma slabom duljinom) te *trāvom*, *rūkōm*.

nika do govornika. Osobito su sklone redukciji nakon dugih akcenata. Potkrepe: *gòlub*, *stàrost*, *žètve* G jd., *vīnaca* G mn., *kràvom*, *čekam*, *mīšam*, *kāže*, *būde*, ali i *nàopàko*, *kòsīmo*, *pādā* 3. jd. prez., *ròbòm*, *korītāri* N mn., *grānīca* G mn.⁹

2.3.3. Ostale napomene

Govor Srednjega Lipovca zna za preskakanje akcenta: *zà nōvce*, *kòd mene*, *kòd tebe*, *īspod mene*, *nā mekotu*, *prēd sobom*, *ū četvoro*, *ū goste*, *ū glavu*, *ū bārču* ('vrt'), *ū škōle* A mn., ali se čuju i primjeri bez preskakanja: *do nēba*, *u kōlo*, *u vrāt*, *pred nōsōm*, *pod zīdom*, *u òku*, *na sīcu*.

Duljenje je pred sonantom (usp. Kapović 2015: 573–574) u opserviranome govoru izostalo u nizu primjera: *sān*, *đīm*, *dlān*, *stār*, *sīr*, *pògan*, *jèčam*, *jèdan*, *dèbel* premda je ovjereno u nekoliko slučajeva. Interesantno je podvući da se među rezultatima predsonantskoga duljenja ukrštavaju primjeri sa silaznim akcentom i primjeri s akutom: *zrīl*, *lān*, *šāv*, *sūnce* pored *stōlīak*, *tkāne*, *hégōv*.

U lokativu je jednine imenica srednjega roda koji imaju dugi korijen nastavak visan: *zlāto* – *u zlātu*, *mōre* – *na mōru*, *sīno* – *u sīnu* (jednom i *sīnu*).

Iako je u Posavini često -ē- u glagola prve vrste u n. p. c (Kapović 2008: 125), oni u govoru Srednjega Lipovca redovito imaju kratko -e-: *donèsem*, *mètem*, *pèčem*, *plètem*, *zòvem*, *bòdem*, tako i *pečèmo*, *pletèmo*. Govori se *zòvu*, *pèku*, što može biti analogija prema drugim licima. Ipak treba podvući lik *zovèmo*. Kod glagola je s dugim korijenom akcent u množini vezan: *sīčèmo*, *sīku*, *krādèmo*, *krādu*, *prēdète*, *prèdu*.

Interesantni su primjeri tipa *ruje* 3. jd. prez., gdje u opserviranome govoru čujemo *rije*, *psūje*, *kūje*, dakle s poopćenjem akcenatskoga obrasca C (usp. Kapović 2008: 125).

Nije zabilježeno starije stanje u primjerima tipa *brojīmō*, *gubīmō* pa se tu danas nalazi akut: *brojīmo*, *gubīmo*, *držīmo*, *letīmo*.

Nema starijeg akcenta u oblicima poput *počēla*, stoga se u Srednjem Lipovcu govori *pōčēla*, *kōvāla*, *prōklēla*, *nāsūla*.

Iznimno su interesantni likovi poput *ramenā*, *timenā*, *imenā*, *ušesā* i sl. (usp. Kapović 2015: 372).

⁹ U posljednjem je primjeru očuvana prva, ali pokraćena druga duljina. Druga se u govoru uobičajeno krati.

3. Rezultati istraživanja: morfološke posebnosti

3.1. Imenice

Po kriteriju se nastavka u genitivu jednine u govoru Srednjega Lipovca razlikuju tri vrste imeničke deklinacije: *a*-vrsta, *e*-vrsta te *i*-vrsta.

Imenice poput *ime*, *ra̋me*, *ti̋me* u svim padežima, izuzev NAV jd., imaju osnovu proširenu infiksom *-n-*: *imenā*, *ramenā*, *timenā* N mn. Infiks *-s-* nahodimo u *ušesā* N mn. Vrijedno je ovdje spomenuti i imenicu *kòleso*, koja se ne govori često (usp. Ivšić 1913: 239). Zabilježene su osnove proširene s *-t-*, navlastito u imenica srednjega roda koje označavaju mlado: *máčeta* (prema *máče*), *pìletu* (prema *pìle*), *ždrìbeta* (prema *ždrìbe*) i sl.

U instrumentalu se jednine imenica *a*-vrste muškoga roda uglavnom čuva razlika po palatalnosti. Imenice s nepalatalnim dočetkom osnove imaju *-om*: *grādom*, *vrātom*, *sřpom*, *jezřkom*, *čověkom* dok imenice s palatalnim dočetkom osnove imaju *-em*: *kònem*, *kopáčem*, *ključem*, ali ipak *prřjatelom*. Imenice s dočetkom osnove na *c* imaju također *-em*: *kólcem*, *súcem*, *òcem*. Takvo je stanje i u imenica srednjega roda. Osobitu pozornost treba skrenuti na instrumentalne oblike imenica *i*-vrste tipa *maščòm*, *solòm*, *koščòm*, *ričjòm*, dakle s nastavkom *-om*, odnosno *-jom*, koji su veoma živi u opserviranome govoru.

Množinski oblici jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda većinom imaju dugu množinu: *púzevi*, *krízevi*, *nózevi*, *žúlevi*, *mřševi*, *svātovi*, *točkòvi*, *plüğovi*, *stúpovi*, *rěpovi*, *kùlinove* A mn., *domòve* A mn. Prirodice se mogu pojaviti i oblici kratke množine, stoga ne čude varijante *pālcì*, *vòli* (pored *vòlovi*).

U genitivu je množine imenica sviju rodova dominantan izvorni štokavski nastavak *-a*: *sinóvā*, *komádā*, *jāñāca*, *plüğōva*, *vīnaca*, *oltārā*, *dečākā*; *přsama*, *jājāca*, *rebārā*/*rěbāra*; *sūza*, *cūra*, *būvā*, *lītāra*, *ovācā*/*ovācā*, *mòtāka*, *řškīca*, *rūřāka*, *trřřāñā*, *gòđīna*. Ipak, nije rijedak ni nastavak *-i*: *mrāvī*, *misēcī*/*misēcī*, *zūbī*, *trāktori*; *būrādi*; *brřski*, *bākī*. Poznato je da u govorima slavonskoga dijalekta nerijetko dolazi *-i* u imenima mjesta, no u govoru je Srednjega Lipovca razvijeno štokavsko *-a* u *Frklěvaca*, *Drāgovaca* (prema nazivima susjednih mjesta *Frklěvci*, *Drāgovci*). U riječi je *nògu* nastupio nastavak *-u* iz nekadanje dvojine, koji je obilježjem štokavskih sustava. U imenica je *i*-vrste razvijen štokavski nastavak *-iju*, podrijetlom stari dvojinski: *očřju*, *kostřju*.

Dativ, lokativ i instrumental množine sviju rodova u najvećem je broju primjera zahvatio sinkretizam. Nastavci su u ovim padežima ponajčešće ujednačeni na novi nastavak *-ima* u muškome i srednjem rodu: *prřjatelima*, *kòhima*, *nòvcima*, *řvřcerima*, *sinovima*, *trāktorima*, *krevětima*; *vretenima*, *jājcima*, *kòlima*, *sělìma* te na novi nastavak *-ama* u ženskome rodu: *rukāma*,

sestrāma, čarāpama, zubāčama, sviñāma, kūčama, vričama. To ne znači da se u imenica *a*-vrste u lokativu i instrumentalu gdje kada ne mogu čuti oblici koji nose oznaku starine poput *po xotěli, po bŕdi, po sěli, na vrāti, u Drāgovci, u Crnogóvci, sa govědi*, dakle sa starim lokativnim *-i* (< *-ix*) i instrumentalnim *-i*.

3.2. Zamjenice

U instrumentalu je jednine lične zamjenice *tĩ* i povratne zamjenice posvjedočeno *tōbom, sã sobom*, dakle sa starim osnovama *tob-* i *sob-*.

U dativu, lokativu i instrumentalu ličnih zamjenice *jã* i *tĩ* ovjereni su stari dvojinski oblici *nãma, vãma*.

Govore se posvojne zamjenice *mōj, tvōj, ñegōv* i sl. U slobodnome je razgovoru i usmjerenome ispitivanju evidentirana posvojna zamjenica *ñezin* (čuje se i s akutom *ñēzin*), dakle nije živ arhaični lik *ñe* premda se govornici prisjećaju da je stariji svijet govorio primjere tipa *ñē ćúko* ('njezin pas').

Pokazne su zamjenice *nãj, vãj*.

Upitne su i odnosne zamjenice *kō* (*ně znam ni kō; kō dōjde na Bōžić u kùću; kō je dōšo?*) i *što/šta* (*svě štō mĩ ìmamo; zatō štō se pũcalo; sãmo da štō ìmaju vñše; štō òni nōse?; òćeš nam štã pokázat?; štã smo mōgli?; jãdna štã će prãvit*). Govori se *čēga* (*od čēga je naprãvit?*).

Potvrđene su upitne i odnosne pridjevske zamjenice *kōji* (*ně znam kōji je tō čovek; ćúku kōji se zvō Pũtrica*), *čĩji* (*čĩji je ćúko?*), *kãki* (*kãku čórbu je prãvila?*) te *kolĩki* (*kolĩki je bĩo?*). Prema *kãki* govori se *někaki, nĩkaki, svãkaki* itd., oblici svojstveni govorima slavonskoga dijalekta.

U značenju je 'netko' registrirano *nĩko* (*nĩko nĩje tō glědo; nĩko nĩje naprãvio*), a u značenju je 'netko' registrirano *něko* (*něko bi ìmo čĩžmice, a nẽko i nẽ bi; nẽko je dōšo*). Značenje 'nešto' pokriva *něšto/něšta* (*spãlo mi je nẽšto u òko; ùvik nẽšto kãže; táko da sam mãlo nẽšta i mōgla kũpit; mĩ smo jōš nẽšta znãle; svãšta smo nẽšta prãvili; ìpak mãlo nẽšta ìde na bōlě*), a značenje 'ništa' pokriva *nĩšta* (*nĩje ni šprĩcano ni nĩšta; mlãdi nẽ znaju nĩšta; nĩšta mu ne vĩrujem*).

3.3. Pridjevi

Komparativi se tvore pomoću sufiksa *-j-* i *-ij-*. Neki su od primjera: *slãžĩ, mlãžĩ, drãžji, tẽžji, vñšji, starĩji, pametnĩji, sposobnĩji*. Komparativ je pridjeva tvoren sufiksom *-š-* ovjeren u *lĩpši* i *lãkši*. Superlativ se tvori prefiksom *naj-* koji se predmeće komparativu.

U zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji dolazi tip *lipog(a) – tužeg(a)*, dakle čuva se razlika između tvrdih i mekih osnova: *iz nẽkakoga svĩnca; oko žĩdanog špõreta; jednõga nãšega ròžaka; iz drũgoga grãda; stãroga põpa;*

svôga župnika; imamo dobrôg komšiju; málom cúki; u jednôm sèlu; na tòm zîdanom špòretu; u našem sèlu.

3.4. Brojevi

Glavni brojevi glase: *jèdan, dvâ, trî, četir, pêt... dèvet, dèset, jedanâjst, dvânâjst, trînâjst, četnâjst... osamnâjst, devetnâjst... dvajstjèdan, dvádeset ôsam... stô, dvîsto, trîsto, dèvesto* itd. Zabilježeni su ovi redni brojevi: *čtvr̃ti, p̃ti, š̃sti, deṽti, des̃etoga, dvajstôsmog.*

Među brojevnim pridjevima treba istaći likove *č̃tvoro, p̃toro, š̃storo, d̃vetero, osamnâjstoro*, koji ovdje dolaze s morfom *-or-*.

3.5. Glagoli

Infinitiv je u govoru Srednjega Lipovca apokopiran: *umísit, narâst, š̃ćip̃at, d̃ôjt, doṽć.*

U glagola je II. vrste dominantan sufiks *-nu-*: *d̃ignut, prek̃nut, okr̃nut, izl̃anut, izd̃anut, preṽnut, izñiknut, pom̃aknut; br̃nula se, potoñula, prevr̃ñula.*

U 3. licu množine dolaze različiti nastavci: *dádu, k̃ážu, r̃ážu, sast̃anu se, č̃iju, čest̃itaju, dob̃ivaju, nad̃ivaju, viñčāvaju se, im̃aju, k̃ôpaju, dol̃aze, s̃ade, ñôse, r̃ade, dr̃ž̃.*

Glagolski je pridjev trpni frekventno tvoren pomoću sufiksa *-t-*, što je obilježjem govora slavonskoga dijalekta: *napr̃avit, ož̃enit, ñadut, r̃anit, prob̃ūšit, us̃adit, sñimito, prob̃ūšito, napr̃avito, odṽalita, r̃òdita, sar̃anita.*

Glagolski prilog sadanji završava na *-ć*: *p̃ivajuć, kl̃ěč̃ěć, š̃ut̃ěć.*

Govor poznaje aorist, no veoma se rijetko govori. Nađene su potkrepe *d̃ójdoše* i *od̃ôše.*

Futur I. tvori se od prezenta nenaglašenoga oblika glagola 'htjeti' i infinitiva: *tô cú mu napr̃avit; j̃ă cú b̃it̃ ũmoran; ũvečer cú umísit; t̃i ćeš narâst; m̃i ćemo ũteć; m̃i ćemo d̃ôjt.* Ako je infinitiv ispred pomoćnoga glagola, oni se redovito spajaju: *zakl̃aću mu t̃u k̃òk̃òš; ṽid̃ićemo se ka(d) d̃ôjdemo; zñaću ka(d) d̃ôjdem; nauč̃ićeš se; usp̃ićemo sṽě.*

Oblik glagola 'biti' za tvorbu kondicionala u svim licima glasi *bi*: *d̃ilio bi s dr̃ugima; d̃ido bi se gr̃ijo; m̃i bi ònda ñu táko sl̃ūšali; sṽi bi pol̃úbili kr̃ž̃.*

4. Zaključak

Govor Srednjega Lipovca u općini Nova Kapela u Brodsko-posavskoj županiji pripada nenovoštokavskom arhaičnomu šćakavskomu dijalektu, tj. slavonskomu dijalektu, te dosad nije bio istraživani i opisivani. Među glavnim značajkama treba istaknuti: vokalski sustav s pet vokala, ikavski odraz jata,

nepostojanje fonema *x*, razvoj **dj*, *dbj* > *ǰ* te **tj* i *tbj* > *ć*, šćakavizam, skupine *jd* i *jt* u glagola izvedenih od **iti*, čuvanje finalnoga *l* osim u muškome rodu pridjeva radnoga gdje je *l* > *o*, umekšavanje *l* i *n*, rotacizam, peteroakcenatski sustav, instrumentalni oblici tipa *maščôm*, *ričjôm*, uglavnom duge množine, genitiv množine imenica sviju rodova sa štokavskim nastavkom *-a*, ali u dijelu primjera i *-i*, pretežit sinkretizam u dativu, lokativu i instrumentalu množine sviju rodova uz pokoji primjer čuvanja staroga stanja u lokativu i instrumentalu, pokazne zamjenice *nâj* ('onaj'), *vâj* ('ovaj'), upitne i odnosne zamjenice *kò*, *što/šta*, *kòji*, *kàki*, komparativi sa sufiksima *-j-* i *-ij-*, brojevi pridjevi s morfolom *-or-*, nepuni infinitivi, pridjev trpni sa sufiksom *-t-* i sl. Istraživanje je pokazalo da je govor očuvao niz značajki specifičnih za slavonski dijalekt.

Ogledi govora

BADNJAK

(kazuje Marija Bogdanović (rođ. Kapetanić) (1937.))

Bădnăk je vĕlika pōst, tō je vĕlika pōst. I tō se znâ da jĭdeš skōro ništa do večĕre. Mălo něšto pregrĭze se i tō. Svĭ se mōraju ôprat, svĭ se presvŭć, svĭ bĭt ĉisti, urĕdni. I mĕtne se stōlnăk na trpĕzu. Mĕtne se bĭli stōlnăk. I găzda dōjde, donĕse, zavĕže slămu u poňavu bĭlu i otvōri vrăta, donĕse. Svĭ ĉĕkaju... drŕĕ Źĭta i zamĭšanoga u vĕliku, mĭ smo zvăli prĭmira, tō je bĭlo drĕveno, smōtano... vĕliko drĕvo udŭbito, tō su bĭle prĭmire. I găzda dōjde i kăže: „Fălen Ĭsus i Marĭja, ĉestĭtam vam BōŹiĉ, Ĭsŭsovo poroŹĕnĕ!“ A băka ĭli đĭd, kō je najstarĭji, pĭta: „Štă nōsĭš?“ A ôn kăže: „Mĭr i blăgosov, zdrăvlĕ i vesĕlĕ!“ I dica posĭpaju nĕga sa Źĭtôm i tō što je namĭšano bĭlo – zōbi, jĕĉma... u svăkoj kŭći bĭlo svĕga. Őnda se klĕkne, svĭ klĕĉat, i svĭća se zapăli i mōli se. Őnda se izmōli ĂnŹeo Gospōdnĭ, Ĭsŭsu i Marĭji i svĕtom Josĭpu i vĕĉ se nabrōji svăšta... i za kŭĉnu srĕću i svăšta se nabrōji, i za pokōjne, svĕ, svĕ se tō mōra na klĕĉĉĉ izmōlit. Na slămi klĕĉat! Őnda se slăma kad se je mĕtla, ũnda se je stōlnăk đĭgo i prekrĭŹilo se slăme, i mĕtla se lemōjzina... od slăme se naprăvi krĭŹ, i mĕtnu se nōvci. Na pōl trpĕze. I stōlnăk... tō stojĭ pōkrito. A svĭĉă nĭje gorĭla u ĉĭrĭăkŭ, ni u niĉem, nego u Źĭtu. Mĕtne se u šōlicu Źĭto, svĕga se namĭša. Őnda se u tō zabōde svĭća. Őnda... săd su se svĭ izmōlĭli i đĭgli se, ũnda găzda ufăti tŭ svĭĉŭ i okrĕne năopăko, da se ugăsi. Svĭĉŭ okrĕne i zabōde u tō Źĭto i u tō svĕ namĭšano. Őnda ôn izvădi i vĭdi kōlko se pofătalo Źĭta, kōlko kukurŭza, kōlko zōbi, ũnda ĉe tōlko bĭt grănĭca... jer Źĭto se mĕtalo u grănĭce. Őn pobrōji kōlko ĉe bĭt tĭju grănĭca... Őnda na pōlnoĉku, i tō nĕma pōlnoĉke u năšem sĕlu vĕĉ u Matĭĉevĭce, preko dvă brĕda smo prelăzili, pĭšice, sa feňĕrima ĭšli. Ĭšlo se (je). Nĭje se ĭšlo ôkolo. I tō ako je snĭg, propĭti! Kō prĭvi ĭde, tăj propĭti snĭg. I

u Matičeviće na pólnočku, ònda se znâ i kòlo zaigrat ìza pólnočke. Pìvale su se svête pìsme. A kòlo pòtla(m) mìse. I dõjdemo kùci. A tò vèc bùde i trî sâta. Ònda se máló odspáva, jùtrom se digne, òpet se mòra mòlit za frùštuk. Ònda je za frùštuk bìla ladetina i pečénka i... vína ìmala svàka kùca, tò nì fàlilo nìgdi. A rùčak se je kùvo na Bòžic òpet nànovò. Rúčak se kùvo: i čórba i sàrma i sòs se pràvio i rìn sa mèsom. Mì smo zvàli svrtak sarmè... kìseli kùpus i u kìseli se kùpus mátala. Mlivèno mèsò, ili izrìzano nòžèm, rìzalo se nòžèm i mètalo se u tò lùka. I pìrinè. I tò se skùvalo.

MOJ ŽIVOT **(kazuje Anka Galović (rod. Maričević) (1926.))**

Nájprije sam išla sa govèdi. Ìmali smo kràvu i vòle. Ònda sam išla sa svinàma. A dàle sam išla i kòpat i žèt i svàšta. I kod drùgoga sam išla rádit. Nàdnica. Kad se vršilo, bìla sam na trèšu – na mašini. I ònda na kràju kónca i u šumu, u drva. I èvo još sam žíva, fàla Bògu. Mì smo nájviše svíne ránili. Kò je ìmo, ránili su i kràvu. Kràva se otèlí... Bìlo je... kò je ìmo s číme ránit. I kòne su ìmali, u četir kùce je bìlo... Fìlakovi su ìmali. Já sam bìla màla ònda. Bìlo je žìto, i òràli su, kosìli su žìto kosòm. Íšla sam já i u žètvu po sèli, po kùcama nèkome pomágat. Bìlo je i ràž, kukùruz, žìto, jèčam. Ali kò je ìmo više zemlè, bogatiji bìo, ìmo je i zòbi. Làn je bìo. Posìješ làn, òn naràste, ìdeš ga počùpat, donèseš ga kùci, svèžeš... i ònda iskòpam jèdan kanàl, a ìmala sam bàš pràvo u svòme vrtlu, vòda je išla iz nèkog bùnara, tàmo iz sòkàka, bàš kroz mòj vrtal išla i já sam tò mètala da se kìseli. E kad se okìseli, ònda tàta mòj mèni napravio stùpu i ònda sam ja òto lùpàla, ònda je òna šlùstra iznùtra pàdala, a náj làn ostò, konòplà ostàla. Pròšla sam tò svè.

ŽIVOT NEKADA **(kazuje Terezija (Reza) (Kerepcić) (1957.))**

Žìvili smo u málome sèlu s pùno stanovníka i pùno, pùno dicè. Bìli smo táko sirotíña, ali srètni, zàdovolni. Kò štà ìmo, dílio bi s drùgima i táko. A èvo ìmam šezdèstrì gòdine i pùno tòga sàd pàmtim. Pàmtim nájviše po zími kàko nam je bìlo. Bìo snìg vèliki, ògromni, a mì bòsi i gòli skòro. Zacrvenìla bi nam se kolìna. Táko smo bìli jàdni da bi nosìli ròbu jèdni od drùgi. Já od starìje sestrè, sèstra od tètke... i táko. A u zími posìdamo s màmom oko zìdanog špòreta. Onà bi mìkala vùnu ili rúnìla kukùruz, a mì bi slùšali kakò je òna kad je bìla dītè išla s vòlima, òvcàma, kakò bi se òvce tàmo po šùmi znàle kòtit i kakò bi nosìla kùci mále jànce. Ùvik smo slùšali nù, svàšta je znàla. Bìla je nèpismena, mòja màma nìje išla u nìkaku škòlu. Ostàla ràno bez òca i òna je

jädna jâko jädno živila. Ali je bila u paméti – jâko dòbra i pämetna u glávi. A mĩ bi ònda nú táko slůšali. Znàla je plèst, znàla je štrikat, èklat i svàšta, a i nàs je tò òcu naučila. Svàšta smo znàli isto.

PUTRICA
(kazuje Terezija (Reza) (Kerepčić) (1957.))

Živila báka i dído u jednòm málom sèlu. Imali jèdnu kòkòš, jèdno máló pràse i cúku kòji se zvò Pùtrica. I sàd òde jàdan u šumu, isto vâko zíma, mòra naprãvit drva, nìje òn imo ni vòle da dovèze neg nà seb vùko jàdan. I kad dójde kùci, a prije neg kakò će otīt, kaže báki: „Tì, bàko, jã cú bìt ùmoran, a tì mèni nèšto naprãvi dòbro za rúčak“. „Òcu, òde, sãmo tì idi“. Bàba jädna štà će prãvit, štà će... „Äj“, kaže, „zaklãcu mu tù kòkòš pa cú naprãvit kãku čórbu i mèsà. I òde òde i òna tò naprãvi nèmu. Dójde òde kùci, porùča, máló si porãde, lègnù, sùtra òde òpet ide. I kaže: „Bàbo, òpet mèni nèšta naprãvi dòbro, znãš da sam ùmoran“. Pa kaže: „Štà cú sùtra, štà cú, sirotiña smo...“ A dído tò kad je porùčò tù kòkoš, ùzme òn kòsti, i kaže: „Nèk ide i cúko mój... Pùtra na, Pùtra na“. Pùtra izãjde, pojìde kòsti, máló pòpije vodè i òde. Sùtra dãn bàba kaže: „Äjde, štà cú mu sàd, imam tò pràse, äjde tò cú mu naprãvit“. Zakòle bàba jädna pràse, tãmo joj je komšija pomògo, ne mòre òna tò sãma i naprãvi òna tò svè kãko ide. Dójde òde, pojìde òn tò pràse. I òde òpet pokùpi kòsti i òpet Pùtrici. „Pùtrice nà, Pùtrice nà...“ Ništa, òpet Pùtrica tà izãjde iz nèkako-ga svínca, pojìde tò i òde nãzad lèc. I òde òn i trèci dãn. Kãže bàba: „Štà cú sàda mu naprãvit, pa nèmam ništa òsim Pùtrice...“ Kãže: „Jã cú Pùtricu nèmu, nèće òn znãt, òdakle će znãt òde štà sãm mu naprãvila“. Dójde òde kùci, rùča, rùča, rùča. Kad je òn bìo gòtov, ide Pùtrici: „Pùtra nà, Pùtra nà, izãjdì Pùtrice! Dì si?“ A bàba sa trīmã vñce: „Pòputro si ga, dído, pòputro si ga, dído“, a òde mòtku pa na nú. I kaže: „Očèš tì mèni da sam jã i cúku jòš jio?“ I istúce bàbu, bàba utèkne. I òde táko òstàne sãm bez igdi ičega i bez Pùtrice.

Literatura

- Berbić-Kolar, Emina; Kolenić, Ljiljana, *Sičanske riči*, Sveučilište J. J. Strossmayera – Učiteljski fakultet, Osijek, 2014.
- Galović, Filip, *Pogled na govor Monoštora i njegov leksik*, U rukopisu, 2020.
- Galović, Filip, „O leksiku svetojurskoga govora“, *Senjski zbornik* 46, 2019, str. 325–336.

- Ivić, Pavle et al., *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1981.
- Ivšić, Stjepan, „Današnji posavski govor“, *Rad JAZU* 196 (I), 1913, str. 124–254; *Rad JAZU* 197 (II), str. 9–138.
- Jozić, Željko, „Posavski govori oko Slavenskog Broda“, u: Celinić, Anita; Kurtović-Budja, Ivana; Čilaš-Šimpraga Ankica; Jozić, Željko. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*, Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Split – Zagreb, 2010, str. 225–282.
- Kapović, Mate, „O naglasku u starostokavskom slavonskom dijalektu“, *Croatica et Slavica Iadertina* 4/4, 2008, str. 115–147.
- Kapović, Mate, *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*, Matica hrvatska, Zagreb, 2015.
- Kolenić, Ljiljana. 1998. „Slavonski dijalekt“, *Croatica* 27/45–46: 101–116.
- Kolenić, Ljiljana, „Slavonski dijalekt prema ostalim hrvatskim dijalektima“, u: Botica, Stipe (ur.). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002.*, Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola – Hrvatski seminar za strane slaviste, Zagreb, 2003, str. 175–184.
- Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 1: Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.
- Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Zagreb – Rijeka – Čavle, 2012.
- Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Zagreb, 2015.
- Mance, Nina; Babić-Sesar Tena, „Slavonski dijalekt u teoriji i praksi danas“, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/2, 2017, str. 403–422.
- Peco, Asim, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.
- Sekereš, Stjepan, „Areali ikavskog, ekavskog i ijekavskoga govora u slavonskom dijalektu“, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 8, 1989, str. 135–144.
- Sekereš, Stjepan, „Klasifikacija slavonskih govora“, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 10, 1967, str. 133–145.

**LOCAL DIALECT OF SREDNJI LIPOVAC
(NEAR NOVA KAPELA)**

Local dialect of Srednji Lipovac is part of Old Štokavian Slavonian dialect. That local dialect has not been researched and separately described yet. This paper presents the results of recent research of this local dialect at phonological and morphological linguistic level. These results showed that local dialect of Srednji Lipovac preserve multitude features typical for Old Štokavian Slavonian dialect.

Keywords: *local dialect of Srednji Lipovac, Posavina Subdialect, Old Štokavian Slavonian dialect, dialectology*